

Provinciaal monumentenbeleid in Friesland

tuur te ontwikkelen, die vergelijkbaar is met die voor bestemmingsplanprocedures.

TREFWOORDEN

Op de korte termijn kan het monumentenbeleid samengevat worden met de trefwoorden *stimulering* (subsidiebeleid, voorlichting en advisering), *coördinatie* (voorbereiding en uitvoering) en *ondersteuning*.

Het op bescheiden schaal verstrekken van financiële bijdragen door de provincie voor de restauraties van monumenten nam in 1918 een aanvang met de subsidiëring van het herstel van de stadspoorten in Sloten. Tot de Tweede Wereldoorlog maakte de provincie Friesland een achttiental restauratie-projecten mede financieel mogelijk.

Na de oorlog konden de bemoeienissen van de provinciale overheid met de monumentenzorg zich echter aanmerkelijk uitbreiden. Ondermeer door de instelling van een molencommissie in 1946 en twee jaar later door de adviescommissie inzake de monumentenzorg, terwijl in Friesland als eerste provincie een molenverordening en een monumentenverordening in werking traden. In beide verordeningen was een onderhoudsplicht opgenomen. De twee genoemde commissies raakten in ongerede omdat de provincie een 'het rijk volgend' beleid wenselijk achtte. De verordeningen moesten bij de realisatie van de monumentenwet in 1961 verdwijnen omdat zij hiermee strijdig waren.

Helaas is echter in de monumentenwet geen onderhoudsplicht opgenomen. Tot het begin van de jaren zeventig heeft de provincie nauwelijks een actief beleid ten aanzien van de monumentenzorg kunnen realiseren. Omdat hieraan de behoefte zeker wel aanwezig was en omdat de monumentenwet tevens de aandacht vroeg voor de beschermde stads- en dorpsgezichten richtte de provinciale overheid haar aandacht onder andere op de stedenbouwkundige- en cultuurhistorische kwaliteiten van dorpen en steden.

In 1976 stelde het college van Gedeputeerde Staten een Projectgroep Monumentenzorg in. Dit initiatief kon gelden als direct gevolg van de positieve werking van het Monumentenjaar 1975. Vooral een in dat jaar uitgebracht rapport 'Om het gezicht van Friesland' van het Fries Genootschap heeft zijn doel niet gemist.

KNELPUNTEN

De Projectgroep Monumentenzorg signaleerde als belangrijkste knelpunten dat het ontbreken van een grondige inventarisatie geen mogelijkheden verschafte tot het stellen van prioriteiten en dat teveel gerestaureerd werd zonder uitgebreid vooronderzoek. Zowel opdrachtgever als subsidiënten zagen zich geconfronteerd met forse begrotingsoverschrijdingen.

Van wezenlijk belang achtte de Projectgroep een financiële toetsing van de restauratiebegroting en een nauwgezette controle tijdens

de werkzaamheden. Een en ander resulteerde in de bespreking van de Interim-nota Monumentenzorg (17 mei 1978) door de Provinciale Staten van Friesland.

Aan de inventarisatie en documentatie van monumenten werd een hoge prioriteit toegekend. In 1981 verscheen de Monumentennota en het jaar daarop een statenvoorstel met een aantal voorstellen op hoofdpunten van het te voeren provinciale monumentenbeleid en het opzetten van een organisatie om dat ten uitvoer te brengen.

Provinciale Staten streven ernaar om op de langere termijn t.a.v. de decentralisatie een beleid te gaan voeren waarin de uitoefening van taken en bevoegdheden naar dat bestuursniveau verlegd worden, dat daar wat betreft schaal en omvang voor toereikend geacht mag worden. Bij de aanwijzing van monumenten zal mede het accent op de waardevolle historisch-stedenbouwkundige structuur en op het karakter van het ensemble moeten komen te liggen. Gelet op de functie die de gemeente reeds op het terrein van de ruimtelijke ordening vervult en de relatie die met name ensembles daarmee hebben, komt het Provinciale Staten wenselijk voor ten behoeve van aanwijzingsprocedures een struc-

**Tweebaksmarkt 48, Leeuwarden
Gaaf art deco-interieur.
Friesland legt bij de inventarisatie voor de
provinciale monumentenlijst het accent op de
jongere bouwkunst.
foto: foto-archief Prov. Friesland.**

De provinciale overheid hecht naast haar subsidiërende taak waarde aan het realiseren van meer aandacht voor de historische gebouwde omgeving. In het bijzonder door het wekken van belangstelling voor ons culturele

Zoutslot, Harlingen.
 Integraal hersteld stadsbeeld.
 foto: foto-archief Prov. Friesland.

erfgoed in het algemeen en voor de monumentenzorg in het bijzonder.

Hierbij dient een onderscheid te worden gemaakt tussen voorlichting enerzijds en advisering en dienstverlening anderzijds. Bij het geven van voorlichting gaat het er met name om die groepen en personen te bereiken, die geen directe relatie met de monumentenzorg hebben.

Dit kan gestalte krijgen door het geven van lezingen en/of het vervullen van spreekbeurten op scholen en voor organisaties over bijvoorbeeld de historie van de bouwkunst.

Met de advisering en dienstverlening wordt bedoeld het verstrekken van informatie aan personen en instellingen in een concrete situatie, bijvoorbeeld betreffende restauratieplannen, subsidieverzoeken en dergelijke.

Een stap om te komen tot de ontwikkeling van een meer bewust monumentenbeleid dan tot nu toe, is het maken van een inventarisatie van monumenten en het opbouwen van een documentatie daarvan. Dit schept de voorwaarden voor een selectiever en meer gemotiveerd beleid.

Zoals reeds genoemd zijn hiertoe de eerste aanzetten twee jaar geleden gegeven. Met het doel de documentatie in de toekomst geheel Friesland te doen omvatten is deze zodanig opgezet en gesitueerd, dat alle betrokken diensten van rijk, provincie, gemeenten en zeker niet in de laatste plaats particulieren daarvan op eenvoudige wijze gebruik kunnen maken bij hun werkzaamheden.

Bij de opbouw van een dergelijk archief moet niet de ontwikkeling van de bouwkunst als een geïsoleerd gebeuren centraal staan. Uitgangspunt dient het bredere kader van sociaal-maatschappelijke ontwikkelingen te zijn.

JONGERE BOUWKUNST

De inventarisatie van de bouwkunst zal zich in eerste instantie op de zgn. 'jongere' bouwkunst (1850 tot heden) moeten richten, omdat hieraan tot op heden nauwelijks aandacht is besteed. In tweede instantie moet de bestaande lijst opnieuw herzien worden. In de loop van de jaren heeft zich omtrent de samenstelling van deze lijst een wijziging van de opvattingen voorgedaan. Daarbij moet de lijst tevens beoordeeld worden op actualiteit en volledigheid. In tegenstelling tot de bijna uitsluitend van rijkswege verrichte inventarisaties van 1960 en volgende jaren zal het accent nu moeten liggen op een verregaande vorm van samenwerking tussen de verschillende overheden en particuliere organisaties.

In samenwerking met de Rijksdienst en andere provincies zal getracht moeten worden landelijke inventarisatie- en selectiecriteria te formuleren, waarbij het mogelijk moet blijven om objecten te inventariseren en te beschermen, die voor de regionale, of zelfs plaatselijke ontwikkelingsgeschiedenis van de bouwkunst van belang zijn.

PARTICULIER INITIATIEF

Bij de zorg voor het monumentenbezit heeft het particulier initiatief vanouds een niet te onderschatten stuwende rol vervuld. Er zijn in de provincie Friesland zowel landelijk werkzame organisaties, als provinciaal en/of plaatselijk werkzame instellingen.

Het is van groot belang dat de particuliere organisaties – ook bij een veranderde structuur van de organisatie van de monumentenzorg – hun stuwende en daardoor inspirerende rol kunnen blijven vervullen.

De instelling van een provinciale commissie monumentenzorg is dan ook een uitstekend middel om het overleg tussen al diegenen te bevorderen die zich in Friesland met de monumentenzorg bezig houden.

De taak van de commissie dient voorts te bestaan uit het adviseren over zaken de monumentenzorg betreffende in de beleidsvoorbereidende fase, o.a. met betrekking tot de inventarisatie, documentatie en prioriteitsstelling. Andere, zeker niet de onbelangrijkste, beslissing van Provinciale Staten was om met de V.F.G., Friese Schoonheidscommissie HUS en HIEM en de Monumentenwacht afd. Friesland een gesprek aan te gaan omtrent het oprichten van een databank voor restauratiematerialen en om voor die restauratiematerialen, waarvan de opslag problemen oplevert, het centraal depot van de Monumentenwacht te benutten. De werkzaamheden van de laatstgenoemde instelling is in de loop van de jaren van bijzonder grote waarde voor het behoud van het monumentenbestand geweest. Ook Provinciale Staten realiseren zich het belang en zullen mogelijke uitbreiding van het aantal monumentenwachters welwillend tegemoet treden. Ondanks de ingrijpende voornemens, waarvan een deel inmiddels in uitvoering is genomen, is in de provincie voor de monumentenzorg in zijn algemeenheid de toestand verre van ideaal. Na de oplevering in dit jaar van de wat forsere restauraties als N.H. kerk Marsun, N.H. kerk Lutkewierum en de N.H. kerk Harich, worden enkel nog de kerken van Nijland, Beers, Oudkerk en Dokkum gerestaureerd. Dat er op de korte termijn nog op een 'normaal' peil gerestaureerd zou kunnen worden lijkt zonder kunstgrepen onmogelijk. Het afnemen van de geregelde stroom financiële middelen van het ministerie van C.R.M. heeft zich reeds enkele jaren geleden ingezet, maar werd versluierd door kunstmatige ingrepen als A.C.W. en het Integraal Structuurplan Noorden des Lands (ISP). Het vrijwel geheel wegvallen van ISP-bijdragen voor 1980, 1981 en 1982 voor de monumentenzorg en de algehele recessie zullen echter definitief een einde maken aan de restauratieactiviteiten.

De gevolgen voor de gespecialiseerde bedrijven, continuering van het ambacht, werkgelegenheid en de cultuur in zijn algemeenheid laten zich nu reeds scherp aftekenen. Dit was voor het college van Gedeputeerde Staten reden om de nota 'Bouwen Werkt' uit te brengen.

Dit werkgelegenheidsplan, o.a. voor de monumentenzorgsector, is gebaseerd op een loonkostensubsidie en geldt nu als een van de laatste mogelijkheden om enige restauraties tot uitvoering te kunnen brengen.

R. Terpstra,
 Bureau Monumentenzorg
 provincie Friesland